

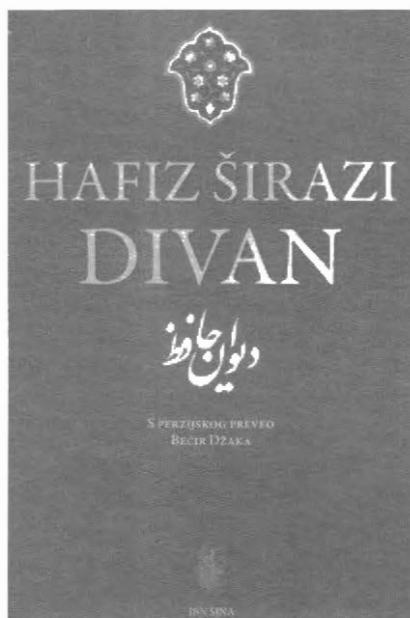
PRIJEVOD DJELA IZ NAŠE TRADICIJE

Hadže Šemsuddin Muhammed ibn Muhammed Hafiz Širazi: *DIVAN*. S perzijskog preveo Bećir Džaka. Stilizacija teksta: Mr. Amina Šiljak-Jesenković, Asmir Kujović, Muamer Kodrić. Izdavač: Naučno-istraživački centar „Ibn Sina“, Sarajevo, 2009.

Klasična je perzijska književnost u posljednje vrijeme dvostruko unesrećena u Bosni i Hercegovini.

Prva je njezina nesreća ta što je pozamašan broj djela klasične perzijske književnosti preveden s jezika posrednikâ, a ne s perzijskog izravno. Nerijetko su prevoditelji toliko nekorektni (čitaj: i neupućeni) da ne ostavljaju nikakav trag o tome s kojeg su jezika posrednika prevodili niti kojom su se verzijom teksta pri prevodenju koristili; jasno je samo da nisu prevodili s perzijskog. Treba li uopće spominjati da se prevodeći s jezika posrednika gubi značajan dio vrijednosti ovih remek-djela, ali u tome nažalost i nije najveća šteta. Naime, usporedbom tih prijevoda i teksta izvornika često se ne može u izvorniku ni pronaći ono što u prijevodu nadugo i naširoko stoji; ili pak sjajne niti nizane u izvorniku ne mogu se ni naslutiti u prijevodu (da ga tako nazovemo!).

Druga nesreća jeste parcijalno prevođenje poznatih djela; ona možda nije pogubna kao prva, ali jasno pokazuje nebrigu za izvorni tekst. Pravljenjem izbora iz djela koja prije u cijelosti nisu prevedena i objavljivanja također je nekorektno, jer nam na taj način prevoditelji ne nude djelo, već najprije svoj doživljaj istoga. Možda bi se čitateljima svidjeli dijelovi originala koji baš nisu prevedeni, ali ih prevoditelji toga lišavaju. Osim toga, izbori se valjda prave iz integralnog teksta, zato se i zovu izbori. Dvije su prethodne činjenice sasvim dovoljan argument onima koji će sutra možda postaviti pitanje kvaliteta perzijske književnosti i njenih najistaknutijih predstavnika. Hoće li nas neko upitati čime smo se to stoljećima ovdje nadahnjivali i hoćemo li imati adekvatan odgovor na postavljeno pitanje?

U takvom se ozračju pojavio ni manje ni više već integralni prijevod Hafizvog *Divana*, djela koje predstavlja malehan plod od svega četiri-pet stotina gazela, ali koji je sukus znanja, imaginacije, promišljanja i ukusa čitavoga jednog naroda, te koje kao takvo u čitavoj perzijskoj književnosti ima možda samo jedno ravno sebi, Rumi-jev *Divan gazela*. Mnogi Hafizov *Divan* smatraju neprevodivim, budući da se nerijetko u njemu sretnu složenice koje treba protumačiti i nativnom govorniku perzijskog jezika, a naročito je teško takvim izrazima pronaći ekvivalente u drugim jezicima. Znade li se i to da se mnogi Hafizovi stihovi daju tumačiti na najmanje dva načina, pred prevoditeljem se već ispriječila ogromna pogledom neobuhvatna planina. Imajući sve to u vidu i ne zaboravljajući dvije spomenute nesreće, prijevod rahmetli prof. dr. Bećira Džake, dodatno dobija na značaju. Ta odvažnost u sjećanje mi je vratila jedan događaj iz 3. stoljeća po Hidžri (10. stoljeća), koji se zbilo na dvoru velikih zaštitinika nauke i književnosti, čuvene vladajuće porodice Samanida, u doba čije je vladavine Iran proživljavao jedan od najplodnosnijih perioda svoje historije. Priča se da je vladar iz te porodice poželio da se na perzijski jezik prevede Taberijev *Tefsir*, ali se pojavila teškoća u činjenici da je posrijedi i Sveti Tekst, koji je smatran neprevodivim na neki drugi jezik. S tim u vezi, pozvani su najznamenitiji učenjaci iz svih krajeva Transoksanije

i postavljeno im je pitanje mogućnosti prevođenja Svetoga Teksta na perzijski jezik. Predanje kaže da su se umni ljudi zatvorili i vijećali tri dana bez stanke te napokon izašli pred emira s rješenjem da je Taberijev *Tefsir*, a samim tim i Kur'an – s obzirom na sve okolnosti – moguće i potrebno prevesti na perzijski jezik. Emir je naredio da prionu na posao i tako je nastalo jedno od najpoznatijih i najljepših prozaičkih djela na perzijskom jeziku, *Prijevod Taberijeva Tefsira*, kojim se i danas ponose svi koji govore perzijskim jezikom; djelo koje je najautentičniji čuvar jezika tog doba i uopće jedno od najznačajnijih djela nastalo na perzijskom jeziku. Sličnu i ovako zanimljivu pripovijest, barem u maloj mjeri, želim i prijevodu *Divana* na bosanski jezik.

Kad se otvori *Divan*, prije prijevoda zajedno s originalom na perzijskom jeziku (str. 1 – 522), čitatelju se nudi *Riječ izdavača* (VII-X) potpisana od Mohammadjavada Pirmoradija, u kojoj se može saznati ponešto iz Hafizova života, te pokoja natuknica o samome *Divanu*. Predgovor naslovljen *Pristup Hafizovoj poeziji* (XI – XXI) potpisuje dr. Taqi Purnamdaryan i to je poglavlje koje nikako ne treba preskočiti prije čitanja samih gazela, jer je posrijedi izvrstan uvod u čitanje teksta koji slijedi. U *Pristupu...* autor objašnjava posebnosti Hafizova stvaralaštva u odnosu na sve druge perzijske klasike. Primjera radi, jedna od tih posebnosti jeste nemogućnost slijeđenja Hafizovih ideja dosljedno; tako se na osnovu nekoliko gazela ne može izgraditi jasan stav o ukupnome Hafizovom stvaralaštvu, što je moguće kod drugih autora. Takvo pjesničko iskustvo zahtijeva i poseban jezik oslobođen logičkih ograničenja i unaprijed zadatih okova. Stoga je Hafizov jezik drukčiji od jezika drugih perzijskih pjesnika i „pun simbola, tajni i nejasnih slika“ (str. XIII). Da je Hafiz kojim slučajem širio zbir svojih asocijacija u pjesničku formu mesneviye (pogodne za pisanje dugih poema i epova), danas bismo imali još jednu sličnu Rumiyevoj, od nekoliko desetina hiljada stihova. Hafizov *Divan* je jedna iznimno zbijena mesneviya i predstavlja projekciju uzbuđljive duhovne avanture iranskoga čovjeka na stranici površine jednoga

nokta (str. XIV). Iznimna vrijednost Hafizove poezije jeste to što je ona i do danas prisutna u elitnim krugovima i u puku, uprkos tome što razumijevanje njezina sadržaja i značenja nije nimalo lahko običnim ljudima, ali ni onima koji su naviknuti na umjetničke ljepote poezije. Niko od perzijskih klasika takav uspjeh nije ostvario među Iranima, samo je to donekle uspjelo Firdusiju, Rumiju i Sađiju. Možda u tome leži jedan od razloga što su stranci više naklonjeni Rumijevoj *Mesneviji* ili Sađijevu *Dulistanu*; njih je mnogo lakše čitati i razumijevati, nego Hafizov *Divan*. Teškoću u čitanju Hafizove poezije može predstavljati i činjenica da irfanski gazel njemu služi da govori prvobitno o sebi i svojim iskustvima, a ne obraća se drugima, kao što to pjesnici obično rade. Irfanski se gazel najprije obraća izvanzemaljskom Voljenom i odabranima upućenim u tajnu, što u konačnici može pobuditi mnoga pitanja kod običnih čitatelja. Ali, ono što nas ponovo svaki put vrati *Divanu* jeste činjenica da se odgovori na bezbroj pitanja proisteklih iz čitanja gazela mogu naći isključivo u tekstu, nikako izvan njega. Zato je potrebno prilikom čitanja Hafizove poezije, naučiti voditi dijalog s tekstom, pažljivo slušati odgovore na pitanja što ih tekst izaziva u našoj svijesti, te se poniranjem u tekst i svijet Hafizove poezije uvjeriti u ispravnost tih odgovora (str. XXI).

Na osnovu svega navedenog, jasno je da će običan čitatelj u tekstu naići na bezbroj nejasnih mjesta koja mu treba dodatno rasvijetliti. Kako bi teškoće bile lakše savladane, knjiga je opremljena *Rječnikom stranih, manje poznatih riječi i izraza* (str. 527 – 531) te *Kratkim pojmovnikom irfanskih termina* (str. 535 – 541). Usporedbom ova dva poglavlja, može se uočiti obim posla koji je stajao pred svima koji su učestvovali u izradi prijevoda *Divana*, ali istovremeno su primjetni određeni propusti. Naime, transkripcija u dva rječnika termina nije usklađena, što se možda upućenijima i ne čini posebno bitnim, ali će isti termin napisan na dva načina u dva rječnika termina običnog čitatelja zbuniti (a cilj je tih pojmova upravo suprotan: da nam pojašne nejasna mjesta). Oštrijem oku neće promaći činjenica da se u *Krat-*

kim pojmovnikom irfanskih termina potkrala pokoja greška u transkripciji te nedosljednost u jezičkom prijevodu termina. Katkad je opet navedeno samo jezičko značenje, a ostali smo uskraćeni za objašnjenje istoga. Ova kritika ne može se uputiti poglavljju *Rječnik stranih, manje poznatih riječi i izraza*.

Ne treba se ni najmanje bojati kako će *Divan* biti primljen od bosanskih čitatelja, jer s pravom Hafiza možemo smatrati i dijelom naše književne tradicije. Osim što autori poput njega pripadaju svjetskoj baštini i ne mogu biti svedeni na jedan narod ili vremenom i mjestom omeđen prostor, mi za ovu tvrdnju na svu sreću možemo podastrijeti i vrlo konkretne argumente. Ostalo je zabilježeno da je nekoliko najvećih autora klasične perzijske književnosti imalo sudbinu da budu uzimani kao apsolutni uzori pjesnicima i piscima koji su stvarali nakon njih. Oni su perzijski jezik izveli daleko izvan granica Irana do mnogih dalekih zemalja, a on je na taj način došao i na ove prostore. Posebno su za uzore uzimani Sađi u prozi i Hafiz u poeziji. Tako je najboljom poezijom na perzijskom jeziku poslije Hafiza, smatra ona koja joj se najviše približila i koja ju je najbolje imitirala. Mnogo je autora pisalo *nazire* (imitacije, paralele) na Hafizove gazele, a od Bošnjaka valja istaknuti znamenite Derviš-pašu Bajezidagića¹ i Hasana Zijaije Mostarca². Ta dva pjesnika situiraju određene teme i motive u književnosti Bošnjaka na perzijskom jeziku, vezujući je tako za velike perzijske klasike. Posebno mjesto dakako, pripada Ahmedu Sudiju Bosneviju, čiji je komentar *Divana* i danas u samome Iranu jedan od najcjenjenijih koji su dosad napisani. Njegov je komentar nezaobilazno štivo studentima perzijske književnosti i istraživačima, a i u odnosu na ostale komentare odlikuje se po tome što mu je pristup čisto filološki. Sudi je

1 Vidi: Namir Karahalilović, „Prilog tumačenju jednog perzijskog gazela Derviš-paše Bajezidagića“, u: *Život, djelo i vrijeme Derviš-paše Bajezidagića*, Mostar: BZK Preporod, 2005., str. 55-68.

2 Vidi: Namir Karahalilović, „Kruženje čaše – od Walīd ibn Yazīda do Zijaije Mostarca“. *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 57/2007., str. 111-124.

tako još u 16. stoljeću približio Hafiza našoj tradiciji i trajno ga vezao za nju. Treba napomenuti da je osim na Hafizov *Divan*, Sudi napisao komentare na Sađijev *Dulistan* i Rumijevu *Mesneviju*. Prvi je, također, preveden na perzijski jezik, a drugi nažalost još uvijek nije dostupan, budući istovremeno dvije nade: da će ubrzo biti pronađen i da će se njime koristiti dobronamjerni, te da će i *Mesnevija* jednoga dana u vrlo skoroj budućnosti osvanuti prevedena u integralnom obliku s jezika izvornika.

Munir DRKIĆ

TUMAČENJE KUR'ANA U 20. STOLJEĆU: ISLAMSKA TRADICIJA I NOVI POKUŠAJI U SÜLEYMAN ATEŞOVOM "SAVREMENOM KOMENTARU KUR'ANA"

Abdullah Takim, *Koranexegese im 20. Jahrhundert: Islamische Tradition und neue Ansätze in Süleyman Ateş's "Zeitgenössischem Korankommentar"*, Yeni Ufuklar, Istanbul, 2007.

Druga polovina dvadesetog stoljeća, a posebno osamdesete i devedesete godine prohujalog vijeka, ostavile su dubok trag unutar sveopćeg muslimanskog mislećeg genija. Jedan od takvih, genija na prvi pogled nedovoljno istražen u Bosni i Hercegovini, ali ne i šire, je još živući emeritirani profesor tumačenja presvete kur'anske riječi (*tefsira*), doktor Süleyman Ateş. O njegovom životu i djelu govori knjiga pod naslovom „*Koranexegese im 20. Jahrhundert: Islamische Tradition und neue Ansätze in Süleyman Ateş's "Zeitgenössischem Korankommentar"*“, inače doktorski uradak mladog njemačkog znanstvenika turskog porijekla i još k tome vanrednog profesora Univerziteta u Frankfurtu, dr. Abdullaha Takima (Takim). Abdullah Takim (Takim) rođen je 1972. godine, u Turskoj, a s trećim ljetom životnog vijeka stekao je novo obitavalište, u Njemačkoj. Akademске 1992/1993. godine, započinje svoj